

ישראל והאזרחים הפלסטינים :

דוח המעקב הפוליטי מכסה חודשים אפריל - מאי 2010

דוח מס. 9, 2010

בדוח:

1	הקדמה
3	הרשות המחוקקת
5	רדיפה פוליטית
12	הרשות המבצעת
14	סיכום

מדי | ת ה | MADA
Al-Carmel
المركز العربي للدراسات الاجتماعية التطبيقية
המרכז הערבי למחקר חברתי יישומי
Arab Center for Applied Social Research

ישראל והאזרחים הפלסטינים:

דוח המעקב הפוליטי

חודשים אפריל – מאי 2010

דוח מס. 9, 2010

אמטאנס שחאדה*

הקדמה

בתחילת האלף השלישי החלה האוכלוסייה היהודית בישראל לאמץ עמדות וערכים אתנו-לאומיים וניאו-ציוניים חזקים, המקבלים חיזוק ממערכות השלטון במדינה. בד בבד המדינה מפעילה כלפי האזרחים הפלסטינים מאמצים להנדסה חברתית, שמטרתה למחוק את זהותם הקולקטיבית ולנשלם מנכסיהם התרבותיים והלאומיים. אם יצליחו מאמצים אלה, הם עלולים לרוקן את המשמעות של היותם קולקטיב ולייתר כל פעילות פוליטית שלהם.

התרבות הפוליטית של האוכלוסייה היהודית בישראל כוללת תמיכה במרכיבים אתנו-לאומיים ומרכיבים אנטי-דמוקרטיים כמו חיזוק מעמד הביטחון על חשבון זכויות אדם וחופש הביטוי. כך לדוגמה, סקר שנערך בסוף אפריל 2010 על ידי מרכז תמי שטינמץ למחקרי שלום באוניברסיטת תל אביב מראה כי 57.6% מהציבור היהודי סבורים שאין לאפשר לארגוני זכויות אדם החושפים מעשים לא מוסריים של ישראל לפעול באופן חופשי, ו-50% מאמינים כי בישראל יש יותר מדי חופש ביטוי.¹

בתשובה לשאלה אם יש מקום להעניש ישראלים התומכים בסנקציות או בחרם על ישראל, השיבו 56.5% בחיוב, ו-73.9% ציינו שצריך להטיל עונשים כבדים על עיתונאים המפרסמים מידע על מעשים לא מוסריים של הצבא ושל השב"כ. עוד עולה מהסקר כי 64.8% סבורים שצריך לאסור על התקשורת בישראל לפרסם ידיעות שלדעת גורמי הביטחון עלולות לסכן את ביטחון המדינה, ו-42.6% מאמינים שהתקשורת לא צריכה לפרסם מידע בדוק ואמין ממקורות פלסטיניים, אם הוא עלול להאיר באופן שלילי את הצבא הישראלי.²

¹ אור קשתי, "74% מהציבור: להעניש חושפי פרשות ביטחוניות". הארץ, 28.4.2010.

² שם.

"בישראל יש תפיסה מעוותת של הדמוקרטיה. הציבור אמנם מכיר בחשיבות הערכים הדמוקרטיים, אבל כאשר צריך ליישם אותם מתברר שרוב האוכלוסייה היא כמעט אנטי-דמוקרטית", אומר פרופ' דניאל בר-טל מבית הספר לחינוך של אוניברסיטת תל אביב שהיה שותף לסקר. בר-טל מוסיף, "האמונה בערכים הדמוקרטיים נמדדת דווקא במקרי מבחן, כאשר צריכים ליישם את העקרונות. מערכת החינוך מלמדת את התלמידים על רשויות השלטון ועל נוהלי הבחירות, אבל אין דיון מעמיק בערכים דמוקרטיים ובהקנייתם. כל הנושא נתפס כשמאלני." לדברי פרופ' דוד ניומן מאוניברסיטת בן-גוריון, מדובר ב"נתונים מדאיגים מאוד."³

לדברי גדעון לוי מ"הארץ", ממצאי הסקר לא משאירים מרחב גדול לפרשנות.⁴ לוי כותב: "הדמוקרטיה היחידה במזרח התיכון היא אולי יחידה, אך ספק אם היא אמיתית. סקר מרכז תמי שטינמץ מציג את מה שהיה ידוע מזמן: שילוב של בורות, חוסר הבנה בסיסי והלכי רוח פשיסטיים, רוח רעה ומסוכנת השורה על המשטר שמאיים להיקרע [...] להעניש, להעניש, להעניש, להעניש ולהשתיק, תאוות ההענשה וחמדת ההשתקה – זה רצון העם. רוב הישראלים גם מאסו בכל מנגנוני הפיקוח והבקרה, שהם מבחנו האמיתי של המשטר. באווירה זו קל להעביר מגוון רחב של חקיקה והצעות חוק בכנסת, שמטרתם המרכזית הענשת האזרחים והפלסטינים והגבלת יכולת הפעולה והמחאה הפוליטית."

רבים מהאזרחים הפלסטינים בישראל כבר הגיעו למסקנה הזאת והתריעו מפניה גם בלי ממצאי הסקר. הם חווים מציאות זו על בשרם. ממצאי הסקר מחזקים באופן אמפירי טענות שעלו בדוחות המעקב הפוליטי לאורך השנה האחרונה, ומלמדים שבישראל יש תרבות פוליטית ומערכת אמונה סדורה המאפשרת ואף מקנה לגיטימציה ליחס של המדינה והאזרחים היהודים כלפי האזרחים הפלסטינים ומנהיגיהם.

דוח זה, המכסה את החודשים אפריל ומאי 2010, יתאר חלקים ממצאות זו, בעיקר בתחום החקיקה בכנסת ומדיניות הממשלה. שלא כרגיל נתמקד הפעם בהרחבה באירוע אחד – משט החירות לעזה, שהתרחש בסוף מאי. זאת מכיוון שלדעתנו האירוע מלמד רבות על מעמדם של הפלסטינים בישראל, ועל קלות הראש שבה נציגיהם מואשמים בבגידה ומוצגים כנטע זר בפוליטיקה הישראלית ונאסר עליהם להביע עמדה פוליטית ו/או לאומית המנוגדת לקונצנזוס הישראלי. כל ניסיון כזה מהווה עילה להוצאתם אל מחוץ לגבולות המשחק הפוליטי.

³ שם.

⁴ גדעון לוי, "הדמוקרטיה היחידה". **הארץ**, 29.4.2010.

הרשות המחוקקת

המאמצים של מפלגת ישראל ביתנו לכפות על הפלסטינים בישראל את משוואת האזרחות תמורת נאמנות תופסים לעיתים קרובות מקום בדוחות המעקב הפוליטי. ישראל ביתנו היא אמנם היוזמת המרכזית של מאמץ זה, אך הוא מקבל תמיכה מעוד מפלגות בכנסת. במאי האחרון הניחו ח"כים ממפלגת ישראל ביתנו הצעת חוק לביטול אזרחות בגין מעשה טרור או ריגול.

ב-26 במאי 2010 אישרה הכנסת בקריאה טרומית את הצעת חוק האזרחות (תיקון – ביטול אזרחות בגין מעשה טרור או ריגול), התש"ע-2010⁵ עשרים ח"כים תמכו בהצעה ועשרה התנגדו לה.⁶

לפי הצעת החוק, "הורשע אדם בגין עבירה וקבע בית המשפט כי היתה מעשה טרור כהגדרתו בחוק איסור מימון טרור, התשס"ה-2005, או הורשע בעבירה לפי סעיפים 97 עד 103, 112 או 113(ב) לחוק העונשין התשל"ז-1977, רשאי בית המשפט לבטל את אזרחותו הישראלית, וזאת בנוסף לכל עונש."

דברי ההסבר מבהירים את מטרת החוק ואוכלוסיית היעד שלו. לדברי המציעים, "הצעה זו באה על רקע מעורבותם בשנים האחרונות של תושבים בעלי אזרחות ישראלית בפגיעה במדינה על ידי מעשי ריגול. מטרתה היא להדגיש כי הקשר בין הזכות לאזרחות ישראלית ונאמנות למדינה הוא קשר בלתי ניתן לניתוק [...] מטרת ההצעה להרתיע כל אדם מלהשתתף או לסייע לכל ארגון טרוריסטי באשר הוא בסיוע או בביצוע פעולות חבלניות, באופן ישיר או עקיף נגד מדינת ישראל או תושביה ולשלול את זכאותו לקצבה, מענק, תמיכה, שכר או סיוע כלכלי, הניתנים על פי דין והניתנים על ידי המדינה או גוף מתוקצב על ידה."

לעומת הלשון הניטרלית של הצעת החוק, הצהרת מנהיגי ישראל ביתנו, תזמון הגשת ההצעה וחגיגתה לחשיפת האשמות נגד שני אזרחים פלסטינים המואשמים במגע עם סוכן זר וריגול לכאורה,⁷ והחיבור המובהק שעשתה התקשורת הישראלית בין ההצעה ובין מנהיגים פלסטינים המואשמים לכאורה במסירת מידע לאיוב, אינם משאירים ספקות כי אוכלוסיית היעד של ההצעה היא האזרחים הפלסטינים בישראל. כך לדוגמה כותב העיתונאי אביעד גליקמן ב-Ynet:

⁵ הצעת חוק פ/18/2377, הוגשה בידי דוד רותם ורוברט אילטוב (ישראל ביתנו) ב-10.5.2010.

⁶ יהונתן ליס, "מליאת הכנסת אישרה טרומית הצעת חוק לשלילת אזרחותו של אדם שהורשע בפעילות טרור". **הארץ**, 26.5.2010.

⁷ אמיר מח'ול, מנכ"ל ארגון "אתיג'אה", ועומד סעיד, המואשמים לכאורה בהעברת מידע לחזבאללה. ראו ג'קי חורי ועמוס הראל, "אמיר מח'ול נאשם שהעביר מידע על מתקני ביטחון וניסה לגייס סוכנים נגד ישראל". **הארץ**, 28.5.2010.

ההצעה הוגשה לאחר שחבר הכנסת לשעבר, עזמי בשארה עזב את הארץ לאחר שנחקר כמה פעמים בחשד כי סייע לחיזבאללה במתן מידע במהלך מלחמת לבנון השנייה. כתב האיטום נגדו לא הוגש מעולם [...] בחודש ספטמבר קבע בג"ץ כי בשארה ימשיך לקבל את דמי הגימלה החודשיים המשולמים לו בתור חבר כנסת לשעבר. נשיאת בית המשפט העליון, דורית בייניש, והשופטות מרים נאור ועדנה ארבל, דחו את עתירתו של ח"כ דני דנון, שביקש לשלול את אזרחותו של בשארה. השופטות טענו כי המהלך החוקתי טרם הושלם ולכן אין באפשרותן כרגע להתערב.⁸

הצעת החוק באה אפוא לספק תשתית חוקית להעניש אזרחים וחברי כנסת כאחד, המואשמים בעבירות ביטחוניות, גם בלי שיועמדו לדין ויורשעו.

הצעת חוק זכויות למשרתים בשירות צבאי או לאומי, התש"ע-2010⁹

דוח זה, בדומה לקודמיו, סוקר הצעות חוק המבקשות להקנות עדיפות לאזרחים היהודים ולהפלות את האזרחים הפלסטינים באמצעות הטבות למשרתים בצבא – כלי מדיניות מקובל במערכת החקיקה הישראלית להפליית אזרחים פלסטינים. הצעת חוק שהונחה על שולחן הכנסת במאי האחרון מציעה הטבות רבות למשרתים בצבא או בשירות לאומי.

בהצעת החוק נכתב: "מטרתו של חוק זה ליתן הכרה בחשיבותם של השירות הצבאי והשירות לאומי של אזרחי המדינה; מתוך הכרת הטוב לחיילי צה"ל ומשרתי השירות הלאומי מוצע בהצעת חוק זו להעניק למשרתים אלה זכויות אזרחיות עדיפות על פני אלו שאינם משרתים. בין היתר, מבקשים מציעי החוק לתת העדפות והקלות בלימודים השכלה גבוה ודיוור למשרתים בשירות צבאי או לאומי. לדוגמא, חייל משוחרר הלומד במוסד להשכלה גבוהה באזור סיוע, יהיה זכאי להשתתפות בשכר הלימוד שאותו שילם, בסכום עד 9,350 שקלים חדשים. בשנת הלימודים הראשונה ללימודי תואר בוגר; גם משרת בשירות לאומי יהיה זכאי לסיוע, בתנאי שהמועמד סיים תקופת שירות. **סיוע ברכישת דירה:** מי ששירת שירות צבאי מלא או שירות לאומי לתקופה של שנתיים לפחות יהא זכאי לתוספת ניקוד של 10% מכלל הנקודות להן היה זכאי בהתאם לכללים הנהוגים באותה עת, עבור כל שנת שירות ששירת, לצורך חישוב גובה משכנתא מקופת המדינה, לצורך רכישת דירת מגורים ראשונה; מי ששירת שירות צבאי מלא או שירות לאומי לתקופה של שנתיים לפחות יהא זכאי לפטור מתשלום אגרות למדינה במהלך השנה הראשונה לשחרורו ובכפוף לכך שביצע שירות תקין; שר האוצר בהסכמת הממשלה יקבע בתוך 60 יום את סוגי האגרות שמשרת יהיה פטור מתשלומם על פי סעיף זה; בנוסף לאמור בסעיפים קטנים (א) ו-(ב), בכל מכרז להקצאת מקרקעין יוקצו לפחות 25% סעיף זה;

⁸ אביעד גליקמן, "השרים אישרו לשלול אזרחות למרגלים נגד ישראל", Ynet, 23.5.2010.
⁹ הצעת חוק פ/18/2405 שהוגשה באמצעות הח"כים דוד רותם ורוברט אילטוב (ישראל ביתנו) ב-24.5.2010.

מכמות המגרשים או יחידות הדיור העומדות למכירה למי ששרתו שירות צבאי או שירות לאומי לתקופה של שנתיים לפחות.

מציעי החוק מבהירים את מטרותיהם בדברי ההסבר המצורפים להצעה:

"נאמנותו של אזרח למדינה מתבטאת בין השאר בקיום חובותיו כלפיה ובהיותו נאמן לערכיה ומטרותיה. עצם קיומה של מדינת ישראל מבוסס על צבא הגנה לישראל ולשירות כלל האזרחים בו או למשרתים בשירות הלאומי כתחליף לשירות זה. חובה על המדינה להביא לכך, שאותם אזרחים נאמנים יקבלו את ההערכה וההכרה המגיעה להם ובכך יזכו לתנאים עדיפים עקב היותם נושאים בנטל בטחון המדינה.

לכן מוצע בחוק זה להעניק זכויות בקבלה ללימודים, לעבודה והקצאת מקרקעין למשרתים בשירות צבאי או שירות לאומי כדי למנוע השתמטות מקיום חובות וכדי להראות את הערכת המדינה לאזרחיה הנאמנים המשרתים אותה."

רדיפה פוליטית

ביקור בלוב: עוד סיבה לדה-לגיטימציה של ההנהגה הפלסטינית

באפריל ומאי האחרונים היינו עדים לעליית מדרגה בביטויי העוינות כלפי חברי כנסת ומנהיגים פלסטינים. כנסת ישראל, הממשלה ודעת הקהל תקפו מהלכים ועמדות פוליטיות שנקטו חברי כנסת ומנהיגים פלסטינים, אשר ביטאו את זהותם הלאומית ואת הכמיהה לקשר עם מדינות ערב והמרחב הערבי. מאז 1948, וביתר שאת בשנים האחרונות, פעלו המדינה והממסד הישראלי להשקיט הן את הרצון בקשרים עם מדינות ערב, במיוחד כאלו שאין להן קשרים דיפלומטיים עם ישראל, והן את העמדות המתנגדות למדיניות ישראל בשטחים הכבושים בכלל ולמצור על עזה בפרט.

כפי שעולה מתגובת המערכת הפוליטית על כל מרכיביה בשני אירועים שהתרחשו באפריל ומאי וגלשו ליוני, נראה כי הממסד הישראלי מצפה לאלף את הזהות הפלסטינית ולהגביל את התביעות הלאומיות והפוליטיות של הפלסטינים בישראל לתנאי המשחק שמכתיבות מערכת החוקים והחלטות הרוב.

בסוף אפריל 2010 קיבלה ועדת המעקב העליונה לענייני הציבור הערבי בישראל הזמנה רשמית משגריר לוב בירדן לבקור ביקור רשמי בלוב.¹⁰ ועדת המעקב נענתה להזמנה וארגנה משלחת

¹⁰ אתר אל-ערב (www.alarab.net), 15.4.2010.

שכללה כארבעים אישים ממנהיגי האזרחים הפלסטינים, חברי כנסת מכהנים וח"כים לשעבר,¹¹ ראשי רשויות מקומיות ועיתונאים.

ללוב אין יחסים דיפלומטיים עם ישראל, אך לפי החוק היא אינה מוגדרת מדינת אויב.¹² לפיכך, ביקור משלחת ועדת המעקב אמנם אינו עבירה על החוק הישראלי, אך הוא נתפס על ידי מנהיגים פוליטיים ישראלים כפשע שיש להעניש בגינו. בהמשך הביקור קיימה המשלחת פגישה עם מנהיג לוב מועמר קדאפי, והם דנו במציאות חייהם של הפלסטינים בישראל ובאפשרות לסיים את הכיבוש הישראלי.¹³ זו היתה פגישה ראשונה של נשיא לוב עם נציגי הפלסטינים בישראל מעולם.

כבר בזמן הביקור עלו תביעות להעניש את חברי הכנסת הערבים שהשתתפו במשלחת. ח"כ זבולון אורלב (הבית היהודי-המפד"ל) פנה לוועדת הבחירות המרכזית בדרישה למנוע מהח"כים שנסעו ללוב את הזכות להתמודד בבחירות הבאות, על סמך התיקון בחוק יסוד הכנסת שיזם בשנת 2008.¹⁴ במכתב ששיגר ח"כ אורלב לשופטת אילה פרוקצ'יה, יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-19, ביקש אורלב לכנס את הוועדה בהקדם כדי להחליט כבר עתה למנוע מחברי הכנסת ומהמפלגות שהם מייצגים את זכות ההתמודדות, כמתחייב מהחוק. במקביל פנה ליועץ המשפטי לממשלה, יהודה וינשטיין, בבקשה להורות למשטרה לפתוח נגדם בחקירה פלילית לאלתר. גם יו"ר ועדת חוקה חוק ומשפט, ח"כ דוד רותם (ישראל ביתנו), מתח ביקורת על צאתם של חברי הכנסת הערבים ללוב. לדבריו, "לוב ומנהיגה קדאפי אינם משתייכים לחובבי ציון הגדולים. נסיעתם של ח"כים ערבים למדינה המזדהה עם אויביה הגדולים של ישראל מהווה סטירת לחי לאזרחי ישראל, ומגלה שוב את חוסר נאמנותם לערכי היסוד של מדינת ישראל."¹⁵

ח"כ מיכאל בן-ארי (האיחוד הלאומי) פנה בעת ביקור המשלחת ליו"ר הכנסת, ראובן ריבלין, בדרישה לשלול זכויות שונות מחברי הכנסת הערבים שנפגשו עם נשיא לוב. לדבריו, "חברי הכנסת הערבים שנפגשו עם קדאפי פועלים מזה זמן רב כנגד מדינת ישראל, ולמעשה מהווים גיס חמישי בתוך

¹¹ חברי הכנסת הערבים שהשתתפו במשלחת הם יו"ר חד"ש, ח"כ מוחמד ברכה, יו"ר בל"ד, ח"כ ג'מאל זחאלקה וח"כית חנין זועבי, ח"כ טלב א-סאנע וח"כ אחמד טיבי (רע"ם-תע"ל), וח"כ עפו אגבאריה (חד"ש).

¹² לפי החוק למניעת הסתננות (עבירות ושיפוט) תשי"ד-1954, המדינות שמוגדרות כאויבות לישראל הן לבנון, סוריה, מצרים, ירדן, סעודיה, עיראק, תימן או "כל חלק מארץ ישראל שמחוץ לישראל". במהלך השנים, עם חתימת הסכמי השלום, הוסרו מצרים וירדן מהרשימה, ובשנת 2007 נוספה אליה איראן. ב-30 ביוני 2008 אישרה מליאת הכנסת בקריאה שנייה ושלישית את התיקון לחוק יסוד: הכנסת (מועמד ששהה במדינת אויב שלא כדיון) אשר שולל את זכותו של אזרח ישראלי להתמודד בבחירות לכנסת אם ביקר ללא אישור שר הפנים, בשבע השנים שלפני ההתמודדות, במדינה המוגדרת בחוק הישראלי כמדינת אויב.

¹³ ג'קי חורי ויהונתן ליס, "החכים הערבים נפגשו עם שליט לוב מועמר קדאפי". הארץ, 25.4.2010.

¹⁴ ש.ם.

¹⁵ ש.ם.

הכנסת.¹⁶ בן-ארי כתב: "לפני מספר ימים בחרו אותם חברי הכנסת לטוס ולהיפגש עם אויב ישראל, שליט לוב מועמר קדאפי. מעשה זה הוא מעשה של בגידה ותקיעת סכין בגב האומה. בכל מדינה מתוקנת היו אותם בוגדים נעצרים בשדה התעופה ומובאים למשפט."

המתקפה כלפי הפעילות הפוליטית של חברי הכנסת הערבים הביאה לכינוס ישיבה מיוחדת של ועדת הכנסת, שדנה באמצעים "הפרלמנטריים" להעניש את הח"כים הערבים שהשתתפו במשלחת ללוב, קרי ענישה על פעילות ועמדה פוליטית שאינה רצויה לקבוצת הרוב. ב-24 במאי 2010 כונסה ישיבה של הוועדה ודנה בשלילת חסינותם של הח"כים הערבים. היוזמה באה מיו"ר הוועדה ח"כ יריב לוין (ליכוד), שאמר כי "תעודת ח"כ אינה רישיון לפעול נגד המדינה והחסינות לא יכולה להיות אמצעי לפגיעה מתמשכת במדינה ולזלזול בציבור ובכנסת כאחד." ח"כ מיכאל בן-ארי (האיחוד הלאומי) אמר לפני הישיבה כי "מדובר בהזדמנות היסטורית לשלול אחת ולתמיד את החסינות והזכויות של חברי הכנסת שונאי ישראל המבזים את המדינה."¹⁷ הח"כים הערבים החליטו להחרים את ישיבת הוועדה, מכיוון שלדעתם היא נועדה למתקפה גזענית שתוצאותיה ידועות מראש.¹⁸

היו"ר יריב לוין אמר בישיבה: "במקום למלא את חובתם הציבורית ואת חובתם כלפי הכנסת, ולהתייצב כאן ולהיות כאן, הם בוחרים לעשות דברים אחרים. אני חושב שלשיאם מגיעים הדברים בעניינה של חברת הכנסת חנין זועבי; בעוד אנחנו יושבים כאן, היא זה אך שבה מלוב, והנה היא כבר יוצאת למשט לכיוון עזה במקום להתייצב כאן ולעשות את עבודתה בכנסת, שבגינה היא מקבלת שכר ועבודה היא נבחרה. בעיני לפחות, את מי ששט לחמאס צריך להטיס מהכנסת."¹⁹ באותה ישיבה לא התקיימה הצבעה על הדרישה לשלול זכויות מהח"כים הערבים, וההצבעה נדחתה לתחילת יוני.

השתקת הקורבן: התגובות להשתתפות במשט החירות

מתקפה רחבה ובוטה יותר התחוללה הן ברשות המחוקקת והן בחברה הישראלית כמה ימים אחרי נסיעת המשלחת הערבית ללוב, כאשר ח"כ חנין זועבי (בל"ד) השתתפה במשט החירות שארגנו פעילי שמאל מרחבי העולם במטרה לשבור את המצור הישראלי על עזה. עוד לפני יציאת המשט והתגלגלות האירוע למתקפה אלימה של יחידת קומנדו ישראלית לעבר נוסעי אחת הספינות, תקף ח"כ יריב לוין (ליכוד), יו"ר ועדת הכנסת, את ח"כ זועבי על עצם העובדה שהעזה לפעול בניגוד

¹⁶ אריק בנדר, "בן-ארי: לשלול זכויות מהח"כים שנסעו ללוב", Ynet, 27.4.2010.

¹⁷ יהונתן ליס וג'קי חורי, "הכנסת תדון בהסרת חסינות הח"כים שביקרו בלוב. הארץ, 28.4.2010.

¹⁸ "הח"כים שהשתתפו במשלחת ללוב מחרים את ישיבת ועדת הכנסת" (בערבית). אתר אל-ערב, 24.5.2010.

¹⁹ פרוטוקול מס' 86 של ועדת הכנסת, מיום שני 24 במאי בעניין שלילת חסינות ולנטילת זכויות משישה חברי כנסת: טלב אלסאנע, אחמד טיבי, מוחמד ברכה, עפו אגבאריה, ג'מאל זחאלקה וחנין זועבי: <http://www.knesset.gov.il/protocols/data/html/knesset/2010-05-24.html>

לקונצנזוס הישראלי וקראה תגר על גבולות ההתנהגות הפוליטית המותרת לפי כללי המשחק של "הדמוקרטיה" הישראלית.

בסוף מאי הפליגו שמונה ספינות מטורקיה לכיוון רצועת עזה, במטרה להעביר לאזרחים הנצורים סיוע הומניטרי, יחד עם אמירה פוליטית ברורה נגד המשך המצור על רצועת עזה והשתיקה הבינלאומית בנושא. ישראל הצהירה מלכתחילה שלא תאפשר לספינות להגיע לרצועת עזה, והתכוננה לעצור את הספינות גם באמצעים צבאיים.

אין בכוונתנו לסקור כאן את אירועי המשט, אלא רק את התגובות במערכת הפוליטית בישראל להשתתפותם של ארבעת הישראלים במשט: ח"כ חנין זועבי, מוחמד זידאן, ראש ועדת המעקב העליונה, השיח' ראאד סלאח, מנהיג התנועה האסלאמית – הפלג הצפוני, והפעילה החברתית לובנה מסארווה. תגובות המערכת הפוליטית והרוב היהודי בישראל מלמדות על אפס סובלנות לפעילות פוליטית המבטאת את הזהות הפלסטינית או עמדות פוליטיות הסותרות את הקונצנזוס הישראלי, או קוראות תגר על ניסיונו של הממשל הישראלי להכתיב את גבולות המותר והאסור בפעילות הפוליטית של האזרחים הפלסטינים בישראל.

לפי תחילת המשט פרשה ח"כ זועבי בראיון עיתונאי את מטרות המשט, ואמרה: "לצערנו העולם מתעלם מהטרגדיה הזאת שבה ישראל מטילה סגר לא אנושי על מיליון וחצי בני אדם. אנחנו נחוישים לשבור את המצור על עזה ולהביא לתושביה הנצורים סיוע הומניטרי, ולהפוך את הטרגדיה האנושית של תושבי הרצועה לחלק מהאג'נדה הפוליטית הבינלאומית."²⁰

לפני יציאת המשט הסיוע לחופי עזה, פנה ח"כ דני דנון (ליכוד) ליועץ המשפטי לממשלה, יהודה ויינשטיין, כדי להורות למשטרה לעצור את ח"כ זועבי עם הגעתה לישראל.²¹ במקביל פנה דנון לוועדת הכנסת כדי לדון בשלילת הדרכון הדיפלומטי שלה. "ח"כ זועבי פועלת יד ביד עם אויבי ישראל בכדי לעודד טרור ולהשפיל את תדמיתה של ישראל בעולם. מעשים אלו הם בגדר בגידה במדינה. מקומה של זועבי הוא מאחורי סורג ובריח."²² ח"כ מירי רגב (ליכוד) טענה כי ח"כ זועבי עושה פשע מוסרי כלפי מדינת ישראל. לדבריה, "בצעדה זה מבטאת ח"כ זועבי את אי-נאמנותה למדינת ישראל ועל כך היא צריכה להיענש."²³

ב-22 במאי יצאו ספינות משט החירות עמוסות בסיוע הומניטרי מנמל איסטנבול שבטורקיה בדרכן

²⁰ אריק בנדר, "גם אם חיל הים יירה עלינו – נפליג לעזה". **NRG מעריב**, 22.5.2010.

²¹ אריק בנדר, "לעצור את ח"כ זועבי בגלל המשט". **NRG מעריב**, 28.5.2010.

²² שם.

²³ שם.

לרצועת עזה. את המשט ארגנה התנועה לשחרור עזה, ועל סיפון של האוניות היו מאות פעילים מטורקיה, אירלנד, יוון ומדינות נוספות.²⁴ לקראת סוף מאי, לאחר עיכובים ודחיות, התקרבו הספינות לחופי עזה. בשעה 4:30 לפנות בוקר ה-31 במאי 2010, כשספינות המשט עדיין היו מחוץ למים הטריטוריאליים של ישראל, פשטו כוחות קומנדו ישראליים על שמונה הספינות. ברוב המקרים עברה ההשתלטות באופן חלק ולא לוותה באלימות מיוחדת. אך ההשתלטות על ה"מרמרה", הספינה הגדולה ביותר, שנשאה את מספר הנוסעים הגדול ביותר (כ-600 נוסעים), וכן את נציגי האזרחים הפלסטינים וחברי פרלמנט ממדינות אחרות, נעשתה בצורה אלימה במיוחד, תוך שימוש בנשק חם. כתוצאה מכך נהרגו תשעה נוסעים ונפצעו חמישה חיילים.²⁵

ההשתלטות על הספינות לוותה באיפול תקשורתי כבד ומיסוך אמצעי התקשורת שעל הספינה. על כן זרימת המידע מהנעשה על סיפון המרמרה היתה חלקית ביותר. לאחר שעות ארוכות של אי-ודאות ורסיסי מידע על הרוגים ופצועים, הודיע דובר צה"ל ביום שני, 31 במאי בערב, כי מניין ההרוגים הסופי עומד על תשעה. ההשתלטות על ה"מרמרה" החלה כאמור סמוך ל-4:30 לפנות בוקר, אך הספינות שהובלו לנמל אשדוד הגיעו רק בשעות הערב. לאורך כל שעות היממה לא ידעו האזרחים הפלסטינים מה עלה בגורלם של נציגיהם במשט. המתיחות גברה לאור ידיעות על פציעתו ואף על הריגתו של השיח' ראאד סלאח, מנהיג התנועה האסלאמית – הפלג הצפוני. הכוננות המשטרית שהוכרזה ביישובים הערביים רק העלתה את המתיחות והחששות. יחד עם הדרישות המהולות באימים לאזרחים הפלסטינים, לשמור על איפוק וסדר, גברו באותו יום המתקפות המילוליות על השתתפותם של נציגי האזרחים הפלסטינים.

שלושה ימים אחרי ההשתלטות על הספינות, התקיימה בכנסת ישיבה לדיון באירועים.²⁶ בין היתר אמורה היתה ח"כ זועבי למסור בישיבה הודעה אישית. התנהלות הח"כים בישיבה חשפה את עוינותם העמוקה כלפי האזרחים הפלסטינים ונציגיהם. ח"כים ממפלגות לא-ערביות תקפו בחריפות את ח"כ זועבי וח"כים ערבים אחרים. הסיקור העיתונאי של הישיבה מבהיר את חומרת האירוע:

"מהומה שכזו לא זכורה מזה שנים רבות בכנסת: ח"כ זועבי שהשתתפה במשט לעזה, התכוונה לנאום בדוכן המליאה, אולם אז מספר ח"כים עלו לדוכן וניסו להורידה בכוח. סדרני הכנסת ניסו

²⁴ ענת שלו, המשט "לשבירת המצור" יצא לכיוון עזה, Ynet, 22.5.2010.

²⁵ רון בן ישי, "כך זה קרה: מארב מתוכנן לשייטת על ה'מרמרה'", Ynet, 31.5.2010.

²⁶ ישיבה מס' 139, ב-2.6.2010. ראו פרוטוקול מליאת הכנסת

http://www.knesset.gov.il/plenum/heb/plenum_search.aspx

להשתלט על המהומה, ללא הצלחה. "בוגדת", "משת"פית", "מקומך בכלא", "לכי לעזה" – היו רק חלק מהפנינים שנזרקו לעברה.²⁷

"הכנסת סערה היום בעקבות נאומה של חברת הכנסת מבל"ד, שהשתתפה במשט לעזה. חברי הכנסת מכל הסיעות, פרט לסיעות הערביות, לא החמיצו הזדמנות להביע את זעמם על המעשה של זועבי, לגדף אותה ולקרוא להדחתה מהכנסת."²⁸

"האווירה באולם המליאה היתה על סף רתיחה. חברי כנסת קיללו וגידפו, קראו קריאות בוז והטיחו עלבונות הדדיים [...] שלוש פעמים לפחות נדמה היה שהעימות המילולי עלול להידרדר להתכתשות פיזית, ורק בהתערבות המאבטחים נרגעו הרוחות במקום. נדמה היה כי חברי הכנסת מתחרים ביניהם בניסיון לספק את ההצהרות החמורות והבוטות ביותר."²⁹

כאמור, ח"כים תקפו את ח"כ זועבי כיוון שהעזה לממש בפועל את התנגדותה למדיניות הסגר על עזה, ולהצטרף למחאה בינלאומית שמטרתה לסיים את הסגר ולעורר את דעת הקהל למצוקה האנושית בעזה. להלן חלק מדברי ח"כים שהוטחו בח"כ זועבי.³⁰

ח"כ ישראל חסון (קדימה) הגדיר את זועבי כשופכת דמים, והוסיף כי כלל מנהיגות הערבים בכנסת שופכת דמים ומובילה את עמה לאבדון; ח"כ מירי רגב (ליכוד) אמרה כי זועבי שותפה לפשע כפול – הצטרפות לטרוריסטים ופשע מוסרי כלפי מדינת ישראל. לדבריה המשט לעזה היה משט של טרור, וח"כ זועבי צריכה להיענש. "אנחנו לא צריכים סוסים טרויאנים בכנסת", כך רגב, שאמרה לח"כ זועבי בערבית "רוחי לעזה יא חאינה. בוגדת"; ח"כ יוחנן פלסנר (קדימה): "אני רק מאחל לך שתלכי לעזה לפחות לשבוע ונראה אותך שם מדברת על זכויות נשים, על זכויות אדם ועל זכויות אזרח. שבוע אחד בעזה ונראה מה קורה לך. שבוע אחד בעזה, רווקה בת 38, נראה איך מתייחסים אליך שם!"; ח"כ אריה ביבי (הבית הלאומי): "הנוכחות של הח"כים הערבים היא ביזיון לכלל חברי הכנסת"; ח"כ יוליה שמלוב ברקוביץ (קדימה): "אתם מרגלים פרלמנטריים"; ח"כ אריה אלדד (האיחוד הלאומי): "ביום הזה הבינו היהודים שערביי ישראל הם אויבי המדינה. ערביי ישראל הם שווי זכויות, אבל הם מזהים את עצמם כאויבי ישראל. השיר 'התקווה' הוא ההמנון שלכם, ואם זה לא מוצא חן בעיניכם תשתו את הים של עזה"; ח"כ מיכאל בן ארי (האיחוד הלאומי) כינה את חברי הכנסת הערבים "המעוז הקדמי

²⁷ אריק בנדר, "נאום זועבי כמעט נגמר במכות: 'המצור לא אנושי'." **NRG מעריב**, 3.6.2010.

²⁸ יהונתן ליס וג'קי חורי, "ח"כ מירי רגב לח"כ זועבי: את סוס טרויאני." **הארץ**, 2.6.2010.

²⁹ אמנון מרנדה, "הח"כים נגד זועבי: מהומה, קללות וכמעט מכות." **Ynet**, 2.6.2010.

³⁰ מקור הציטוטים: אריק בנדר, הערה 27 לעיל; אמנון מרנדה, הערה 29 לעיל; פרוטוקול מליאת הכנסת, ישיבה מס' 139, הערה 26 לעיל.

של האויב, שיושב כאן. הם מסתובבים בעולם עם דרכון דיפלומטי שכתוב עליו מדינת ישראל – את זה ניקח להם. העם בישראל לא יכול להסכים עם המעוז הקדמי הזה".

בסוף הדיון עלתה ח"כ זועבי לדוכן הנואמים, אך התקשתה לנאום במשך דקות ארוכות בשל מטח של קריאות ביניים. בשלב זה ניסתה ח"כ אנסטסיה מיכאלי (ישראל ביתנו) לעלות לדוכן, תקפה את ח"כ זועבי מילולית ואף ניסתה להורידה משם בכוח ולא לאפשר לה לנאום.

ח"כ זועבי אמרה: "ברצוני להתייחס לדברי ההסתה והשיסוי. אני פשוט בזה לדברים האלה. כאשר התבקשתי על ידי קבוצת עזה להשתתף במשט, הסכמתי מיד. בעיני זו זכות פוליטית מוסרית להתנגד לכליאתם של מיליון וחצי אנשים. המצור הוא לא חוקי ולא אנושי ולא לגיטימי [...] כל פוליטיקאי שיש לו עמדה מוסרית מתנגד למצור. כל מי שהעמדות שלו לא מוסריות תומך במצור. המבצע הצבאי הפיראטי היה מעשה נפשע המנוגד לחוק הבינלאומי".

הדיון בכנסת לא היה סוף המתקפה על מנהיגי האזרחים הפלסטינים ונציגיהם בכנסת; אדרבה, הוא היה אות הפתיחה לדרישות הענשה קונקרטיות. היות שהדיונים גלשו לחודש יוני, נביא את הדברים בדוח הבא, אך נציג כאן בקצרה את עיקר דרישות הענישה שדרשו חברי הכנסת.

- הח"כים דרשו לשלול את זכותיה של ח"כ זועבי. דיון בשלילת הזכויות בוועדת הכנסת נערך ב-7.6.2010.

- קמפיין בכנסת נגד ח"כ זועבי. אחרי ישיבת הכנסת התקבלו בתיבות הדואר האלקטרוני של חברי הכנסת כרוזים שתוקפים את ח"כ זועבי. בכרוזים נראית תמונת חייל צה"ל שהוכה במהלך הפשיטה על הספינה "מרמרה" ולצידה הכיתוב "מחזירים את הכבוד לצה"ל". ליד תמונה זו מופיעה תמונתה של ח"כ זועבי מחייכת, והכיתוב "מוחקים את החיוך לטרוריסטים". לקמפיין אחראי ח"כ מיכאל בן-ארי (האיחוד הלאומי).³¹

- למחרת הדיון במליאת הכנסת הוגשה הצעת חוק שיזם ח"כ דני דנון (ליכוד), שלפיה תוכל מליאת הכנסת, ברוב של 80 חברי כנסת, ועל פי פנייה של 30 חברי כנסת, להעביר חבר כנסת מכהונתו אם היה שותף בתמיכה במאבק מזוין של מדינת אויב או ארגון טרור נגד מדינת ישראל, אם היה שותף להסתה לגזענות ואם שלל את קיומה של ישראל כמדינה יהודית דמוקרטית.³²

³¹ יוהנתן ליס, "קמפיין בכנסת נגד זועבי לפני הדיון בהסרת חסינותה". הארץ, 5.6.2010.
³² יוהנתן ליס, "השרים ידונו מחר ב"חוק חנין זועבי". הארץ, 5.6.2010.

- שר הפנים אלי ישי ביקש מהיועץ המשפטי לממשלה לאפשר לו לשלול את אזרחותה של ח"כ זועבי, אם תוסר חסינותה עקב השתתפותה במשט. במכתב ששלח ישי ליועץ המשפטי הגדיר את מעשיה של זועבי כבגידה במדינה.³³

הרשות המבצעת

תת-ייצוג בשירות המדינה, למרות החלטות הממשלה

בדוח מיוחד של עמותת סיכוי העוקב אחרי יישום החלטות ממשלה בגין יישום העדפה מתקנת להעסקת אזרחים פלסטינים בשירות המדינה, שפורסם בשנת 2009, נכתב: "הממשלה והכנסת קיבלו בשנים האחרונות החלטות שיש בהן כדי לשפר את ייצוג האזרחים הפלסטינים בשירות המדינה. החלטה ראשונה מספר 2579 של הממשלה מיום 11.11.2007, שבה נקבע כי עד סוף שנת 2012, לפחות 10% מעובדי המדינה יהיו מבני האוכלוסייה הערבית. החלטה שנייה שייכת לכנסת שהתקבלה בראשית שנת 2008, בתמיכת הממשלה, ובה הוחלט על הקמת ועדת חקירה פרלמנטרית בנושא קליטת עובדים ערבים בשירות הציבורי, בראשות ח"כ ד"ר אחמד טיבי, שהחלה את עבודתה בתאריך 18.3.08. החלטה שלישית מספר 4436 של הממשלה מיום 25.01.2009, שבה הוחלט על הקצאת משאבים נוספים כגון הוספה של 20 תקנים מיועדים נוספים מדי שנה, הוספת משרות לסטודנטים, הקמת מאגר בוחנים לוועדות הקבלה לתפקידים בשירות המדינה ובניית תוכנית חניכה לעובדים החדשים."³⁴ החלטות אלו מצטרפות להחלטות ממשלה משנת 2003, שמטרתן לכאורה לשפר את ייצוג האזרחים הערבים בשירות המדינה. אולם כאשר מדובר בהחלטות שיש בהן סיכוי לשיפור מצבם הכלכלי-חברתי של האזרחים הפלסטינים, החלטות – ישנות כמו חדשות – לא מבוצעות.

בתחילת מאי פרסמה ועדת חקירה פרלמנטרית בנושא קליטת עובדים ערבים בשירות הציבורי דוח ביניים. לפי הממצאים, שיעור העובדים הערבים בשירות המדינה הוא כ-6% בלבד, ואינו הולם את שיעור המיעוט הערבי בכלל האוכלוסייה.³⁵

ממצאי הדוח עולה כי במשרד הקליטה, במשרד לנושאים אסטרטגיים, במשרד לענייני גימלאים ובמכון הגיאולוגי לא מועסקים ערבים כלל. במשרד ראש הממשלה, שבו 973 עובדים, מועסקים שבעה עובדים ערבים וארבעה דרוזים [החלוקה לפי המקור], המהווים 1.13% בלבד ממספר

³³ ברק רביד, "שר הפנים אלי ישי ליועמ"ש: אפשר לי לשלול את אזרחותה של ח"כ חנין זועבי". **הארץ**, 3.6.2010.

³⁴ יאסר עואד, "סיכום פעילות לשנת 2009", עמותת סיכוי, דצמבר 2009. www.sikkuy.org.il/equalityHeb.html.

³⁵ אריק בנדר, "ועדת חקירה: אפליה של ערבים בשירות הציבורי". **NRG מעריב**, 4.5.2010. ראו גם דוח ביניים של ועדת החקירה הפרלמנטרית בנושא קליטת עובדים ערבים בשירות הציבורי, בכתובת http://www.knesset.gov.il/committees/heb/docs/arab_workers17.pdf

העובדים במשרד. ברשות המים מועסקים ערבי אחד ודרוזי אחד. גם במשרד הבינוי והשיכון, שבו 741 עובדים, המצב לא טוב יותר, ועל פי הדוח רק 1.6% מהמועסקים במשרד הם ערבים. במשרד האוצר מועסקים עשרה עובדים ערבים, ובנציבות שירות המדינה שלושה. המשרדים המובילים בתחום זה הם משרד המדע (13.8%), משרד הרווחה (8.15%) ומשרד הבריאות (7.6%). במשרד הפנים 22.7% מהעובדים הם אמנם בני המגזר הערבי, אך מספרם גבוה בשל העובדה שנכללים בו קאדים ואנשי דת מוסלמים הנחשבים לעובדי המשרד. בכנסת מועסקים רק שישה עובדים ערבים, שהם 1.3% מכלל העובדים במשכן.

המסקנה העיקרית הנגזרת מממצאים אלו, קובעת הוועדה בדוח שלה, "היא שחוק הייצוג ההולם לא רק שלא יושם, אלא אף שימש כאמתלה כדי לא לקלוט ערבים בשיעור קצוב מראש התואם את שיעור הערבים באוכלוסייה הכללית."³⁶

מינוי אימאמים – רק באישור השב"כ

ב-23 באפריל 2010 פרסם "הארץ" כי השב"כ מתערב במינוי אנשי דת מוסלמים.³⁷ לפי הפרסום, מפקחים מטעם המחלקה המוסלמית באגף לעדות דתיות במשרד הפנים מפעילים 60 אנשים שתפקידם לעקוב אחרי אנשי דת מוסלמים. זאת בהתבסס על עדותו של ראש האגף, יעקב סלאמה, בדיון בבית הדין האזורי לעבודה בתל אביב, בתביעה שהגיש השיח' אחמד אבו עג'ווה נגד משרד הפנים, אשר פסל את מועמדותו למשרת אימאם במסגד ג'באליה ביפו.

סלאמה הודה כי המפקחים מקבלים מאנשיהם בשטח בין השאר דיווחים על חיי המשפחה של אימאמים במסגדים ועל התנהגותם המוסרית. לגבי מהות המעקב אחרי אנשי דת מוסלמים, אמר סלאמה כי הוא מצפה לקבל גם מידע על חוסר נאמנות של איש דת מוסלמי לאשתו, שכן "מידע כזה מאוד משפיע, כי איש הדת אמור להשלים בין זוגות, לעשות סולחות ביניהם ולאחד משפחות."

בעדותו אמר סלאמה כי "השב"כ מחויב להודיע ברגע שיש לו איזה מידע, שלדעתו יש לו השפעה על נושא מינוי משרות." בדיון נחשפה זהות מוחלטת בין חוות הדעת שאיש השב"כ המכונה "מקס" הכין על השיח', ובין השורות האחרונות של נימוקי ועדת המכרזים של משרד הפנים, שפסלה אותו פה אחד. בשני המסמכים נכתב כי המועמד "מהווה סכנה לביטחון ולשלום הציבור ביפו, במיוחד בשל הרגישות של מרקם היחסים העדין שבין האוכלוסייה היהודית לבין הערבית ביפו." בכתב התביעה

³⁶ הודעה לעתונות מטעם "ועדת החקירה הפרלמנטרית בנושא קליטת עובדים ערבים בשירות הציבורי", 4.5.2010, מאתר הכנסת: <http://www.knesset.gov.il/spokesman/heb/Result.asp?HodID=8438>

³⁷ עקיבא אלדר, "השב"כ ומשרד הפנים עוקבים אחר מועמדים למשרות דת מוסלמים". הארץ, 23.4.2010.

נטען כי לאחר שחקר אותו במשטרת יפו על נושאים שעלו בדרשות, אמר "מקס" לאבו עג'ווה כי השב"כ הוא שיקבע את זהותו של האימאם במסגד.

סיכום

לאזרחים הפלסטינים בישראל אין הרבה אשליות לגבי יחסה של המדינה אליהם, בהיבט הלאומי, הזהותי, החברתי והכלכלי. דוח זה – שעסק בתת-הייצוג בשירות המדינה והעדר ההתמודדות הממשלתית עם הנושא, בהתערבות השב"כ במינוי אימאמים מוסלמים, בתהליכי חקיקה המבקשים להתנות את האזרחות בנאמנות ולתעדף את האזרחים יהודים, בתגובת המערכת הפוליטית והרוב היהודי להשתתפות חברי כנסת ערבים במשלחת ערבית עצמאית למדינה ערבית (לוב) ובתגובה הקשה כלפי השתתפות ח"כ ערבית במשט החופש לעזה – אינו מחליש את התרשמותם.

מן האירועים שתיארנו, יחד עם מסקנות מדוחות קודמים, עולה תמונה של הדרה חברתית-פוליטית רב-מערכתית שמפעיל הממסד הישראלי כלפי קבוצת המיעוט. אולם כדי להבין את התמונה במלואה ולעמוד על חומרת הדברים אין די בהתבוננות בחלקים ממנה; יש לצרף יחדיו את כל חלקי הפסיפס. זוהי מטרתם של דוחות המעקב הפוליטי.

אמטאנס שחאדה הוא עמית מחקר במרכז מדה אל-כרמל.

לעיון בדוחות המעקב הפוליטי הקודמים נא ללחוץ [כאן](#)